

Peelvenen op peil

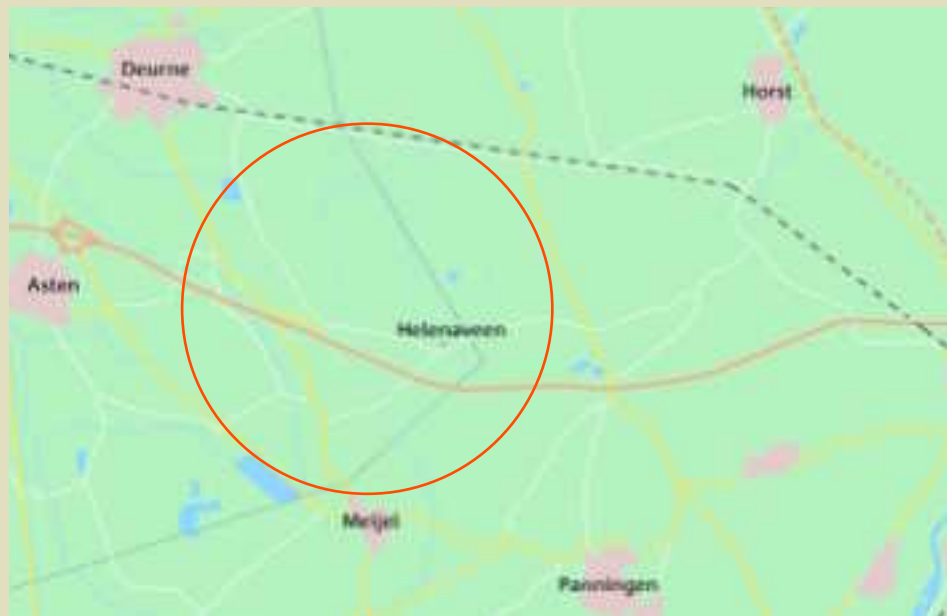
Peelvenen

Realisatie één groot hoogveenreservaat

Op de grens van Limburg en Brabant liggen de Mariapeel en de Deurnsche Peel. Deze Peelreservaten vormen samen een hoogveengebied van bijna 2500 hectare. Uniek voor Nederland, zeldzaam in Europa. Door zijn ligging en bijzondere bodemomstandigheden heeft dit gebied de mogelijkheid om binnen een halve eeuw uit te groeien tot een natuurgebied dat uiterst waardevol en ook nog eens weinig kwetsbaar is. De kansen zijn dus gunstig. Zeker als de aangrenzende landbouwgronden bij het behoud en herstel van dit hoogveengebied betrokken worden. Sinds 1992 wordt daaraan gewerkt – met toenemend succes.

het gebied

[13]

Verheven Peel

De Peelvenen bestaan uit drie deelgebieden: de Grootte Peel (een Nationaal Park, gelegen in de driehoek Asten-Meijel-Nederweert), de Deurnsche Peel en de Mariapeel. De Deurnsche Peel ligt ten zuidoosten van Deurne en behoort tot de Brabantse Peel; de Mariapeel ligt aan de Limburgse kant van de grens in de gemeente Horst aan de Maas. De laatste twee gebieden vormen samen een groot, bijna aaneengesloten natuurgebied van ongeveer 2500 hectare. De natuurontwikkelingsvisie voor dit gebied, een geologisch omhooggestuwde horst, heeft de werknaam Verheven Peel gekregen.

Ondergrondse badkuip

Boven de waterspiegel groeit op het laagveen een woekere plantje dat andere planten verstikt: veenmos. De veenmoslaag die bovengronds op het laagveen is ontstaan, heet hoogveen. Het veenmos vervult een belangrijke rol. Omdat het tientallen malen het eigen gewicht aan water kan vasthouden, droogt zelfs in hete zomers het veen niet uit. Op sommige plaatsen in de Peelvenen is dit hoogveen wel vijf tot zes meter dik.

Om hoogveen te behouden en terug te laten keren, moet dit gebied nat zijn en nat blijven. Voorwaarde is wel dat de aangrenzende landbouwgronden bij het gebied betrokken worden.

Uniek aan het Verheven Peel-gebied is zijn hydrologische isolatie: het is gevormd in en op een soort ondergrondse badkuip. Aan de westzijde van de Deurnsche Peel ligt de Peelrandbreuk, een breuk in de aardkorst die nagenoeg ondoorlatend is voor grondwater. Datzelfde geldt voor de bodem van de badkuip, een laag op niet

meer dan 10 tot 20 meter onder de oppervlakte. Bovendien liggen aan de oost- en zuidzijde twee belangrijke waterscheidingen, die loodrecht op elkaar staan en zo het gebied afgrenzen van naastgelegen stroomgebieden.

Waardevol 'wetland'

Uitgestrekte hoogveengebieden zoals de Peelvenen zijn schaars in Europa. Bovendien vormen de Peelvenen een groot, internationaal erkend 'wetland': een omvangrijk nat gebied dat van grote betekenis is voor met name vogels. De Peelvenen bieden plaats aan meer dan honderd soorten broedvogels, waaronder de blauwborst, sprinkhaanzanger, geoorde fuut, rietgors, wulp, nachtzwaluw, roodborsttapuit, kwak en roerdomp. Verder zijn het belangrijke pleister- en overwinteringsplaatsen. Van de toendra-rietgans overwintert meer dan één procent van de noordwest-Europese populatie in de Peel – en dat zijn meer dan 320.000 ganzen! Andere zeldzame dieren die hier voorkomen, zijn vossen, reeën, dassen, verschillende soorten spitsmuizen, de gladde slang, heikikker, rugstreeppad, de levendbarende hagedis, veel libellen, vlinders en kevers. De enige vis die het in het zure en voedselarme water van de Peelvenen uithoudt, is het Amerikaanse hondsvijze. Ook de flora is kenmerkend voor een voedselarm gebied: er zijn zeldzame veensoorten te vinden, zoals de vleesetende zonnedaauw, veenpluis, eenarig wollegras, witte snavelbies en de zeldzame lavendelheide. Verder groeien op de heidevelden grote wolfsklauw, klokjesgentiaan, struikheide en dopheide. Beeldbepalend op enigszins verdroogde plaatsen is het pijpenstrootje, dat soms wel tot borsthoogte opschiet.

De Peelvenen en de Ecologische Hoofdstructuur

De Peelvenen hebben zich altijd in een grote beleidsmatige belangstelling mogen verheugen. In het eerste Structuurschema Groene Ruimte, dat in 1995 verscheen, zijn de Peelvenen aangewezen als Strategisch Groen Project, met een tweeledig doel: behoud van de hoogveenrestanten plus herontwikkeling tot een functionerend hoogveenlandschap.

Sinds 1996 maken de Peelvenen deel uit van het ROM-project Nadere Uitwerking Brabant Limburg (NUBL). Hiermee is een integrale benadering vanuit ruimtelijke ordening, milieu en natuur in gang gezet.

In het Natuurbeleidsplan (1990) zijn de Peelvenen aangewezen als onderdeel van de Ecologische Hoofdstructuur. Die aanwijzing betekende voor het middengebied van de Mariapeel en de Deurnsche Peel dat er functieverandering van landbouw naar natuur moet plaats vinden. In de Groote Peel is minder natuur-

ontwikkelingsgebied aangewezen, omdat het verwerven van grond daar een lager milieurendement zou hebben dan in de Verheven Peel. Hier ligt het accent meer op het agrarisch natuurbeheer van de omliggende landerijen. In de Nota Belvedere (1999) werd het middengebied als beschermd dorpsgezicht aangewezen, waarin de verveningsgeschiedenis afleesbaar moet blijven.

Een nieuw Peelreservaat

De samenvoeging van de bestaande reservaten Mariapeel en Deurnsche Peel en de aangrenzende landbouwgronden leidt tot een waardevol hoogveenreservaat van formaat. Dit nieuwe reservaat zal bestaan uit een wildernisgebied in het centrum (circa 1500 hectare), inziggingsgebieden, flanken en zogenaamde attentiezones. Inziggingsgebieden zijn de hoogste delen van de Verheven Peel; hier trekt regenwater de grond in dat van belang is voor het hele gebied. De flanken staan voor open landschap met

< Kokmeeuwen

< Veenmos

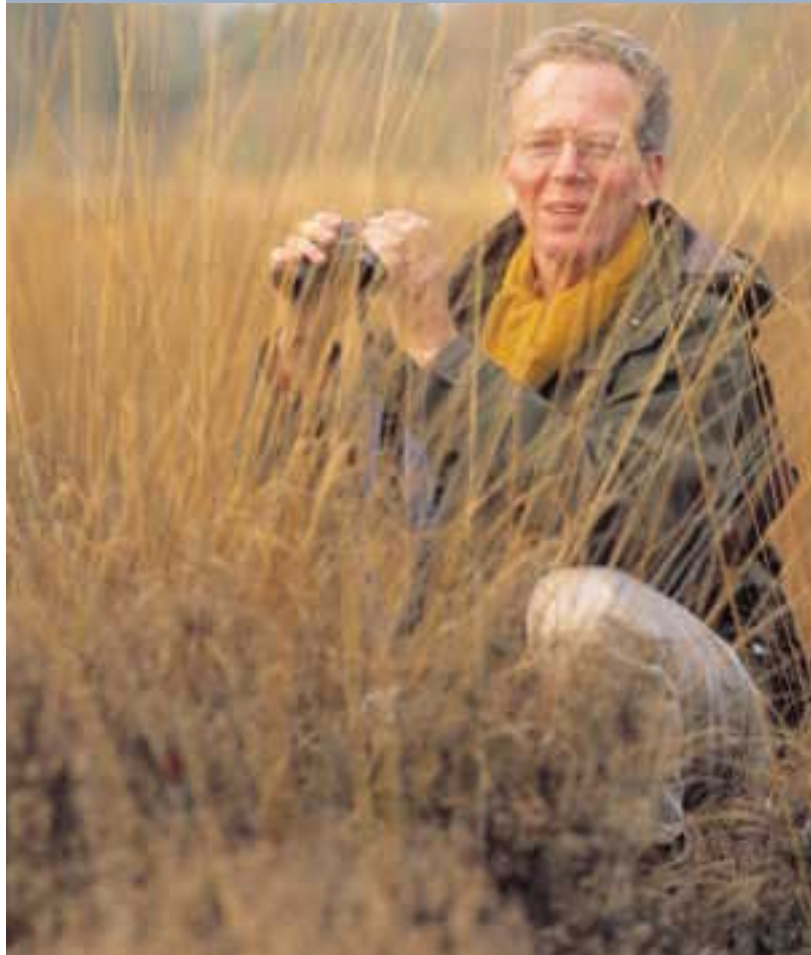
heide, hoogveen en (nat) grasland, direct om de wildernisgebieden en de inzigtgebieden heen. De attentiezones zijn vooral gelegen aan de west- en zuidzijde van het gebied. Hier kan het huidige landbouwgebruik worden voortgezet, maar uitbreiding van drainage, waterwinning en beregning is niet toegestaan. Vooral voor het wildernisgebied is het van belang om zo veel mogelijk regenwater vast te houden in de Peelvenen.

Peel op peil

De belangrijkste voorwaarde om het hoogveen in dit gebied te behouden en te herstellen, is het grondwaterpeil omhoog zien te krijgen en te houden. De landbouwgronden in en om het natuurgebied spelen hierbij een belangrijke rol. Landbouwgebruik onttrekt namelijk grondwater aan het hoogveen en vormt daarmee het enige belangrijke 'lek' in deze geïsoleerde badkuip. Rijk en provincie zijn sinds 1992 in de weer om deze en

omliggende landbouwgronden aan te kopen.

De nieuwe natuur fungeert in eerste instantie als buffer rondom de bestaande natuur, waardoor daar de waterstanden hoger kunnen zijn en minder zullen fluctueren. Inrichting van nieuwe natuur richt zich dus vooral op het beperken van de afvoer van regenwater en grondwater uit de badkuip. In de toekomst zal ook deze nieuwe natuur eigen waarden moeten krijgen. Het ligt voor de hand om hierbij te denken aan waarden die passen bij de nabijheid van het hoogveen. De ontwikkeling van laagveenmoeras, broekbos en schrale graslanden zou gestimuleerd kunnen worden. Daarvoor moet dan wel eerst een meer voedselarme situatie ontstaan dan nu het geval is.

Natuurbeschermers en boeren vinden elkaar

Gedreven maar pragmatisch

'De Werkgroep Behoud de Peel is zo'n 25 jaar geleden ontstaan als een voortzetting van allerlei initiatiefgroepen. In 1979 was de Deurnsche Peel aangewezen als natuurmonument, maar niemand wist wat ermee gebeuren moest. Met toestemming van de gemeente Deurne, toen nog de eigenaar, hebben we de eerste inrichtingsmaatregelen uitgevoerd. Dat wil zeggen: we trokken onze laarzen aan en gingen het veld in. Dammen bouwen om het water vast te houden en berken

omzagen om het open veenlandschap terug te krijgen en om de verdamping te verminderen. In die beginjaren stonden we vaak lijnrecht tegenover de boeren en tuinders uit de buurt. We zagen hun activiteiten als een bedreiging van het grondwaterpeil. Ook was de uitstoot van ammoniak door intensieve veehouderijen niet gunstig voor het Peelmilieu. In die tijd maakten wij bezwaar tegen elke vergunning waarbij de waterstand werd verlaagd of de ammoniakuitstoot werd verhoogd; en vaak werden wij door de Raad van

State in het gelijk gesteld. Daarmee maakten we ons zeker niet geliefd bij de boeren. Er zijn toen tijdens het carnaval wel eens rake klappen gevallen. We zijn als werkgroep heel gedreven, maar ook pragmatisch. De Mariapeel en de Deurnsche Peel zijn door hun omstandigheden beter te herstellen en te behouden dan andere hoogveengebieden. De Grootte Peel is hydrologisch veel minder geïsoleerd en dus veel moeilijker nat te houden. Als werkgroep zijn wij altijd uitgegaan van het principe dat je de – toen

nog – gulden altijd daar moet investeren waar hij het meeste waard is. Dus zetten wij in op de Verheven Peel. Hier hebben we de beste kans om een uniek ecosysteem te herstellen. Maar de Groote Peel mag zeker niet vergeten worden.'

De boer op

'Op een gegeven moment is het Peelvenen-project deel gaan uitmaken van het project Nadere Uitwerking Brabant Limburg (NUBL). Vanaf dat moment werd het project integraal benaderd, dus zowel vanuit ruimtelijke ordening als vanuit milieu en natuur. Dat bood nieuwe mogelijkheden.

In 1996 kwam er een streekcommissie die letterlijk de boer op ging met geld voor projecten. Toen werd in de streek duidelijk dat er écht wat kon gebeuren. Langzamerhand kwamen de natuurbeschermers en de boeren minder tegenover elkaar te staan. We werden gestimuleerd om samen te werken. Je komt bij elkaar thuis, raakt met elkaar in gesprek en zo ontstond ook meer begrip voor elkaar.

In die tijd onstond ook JAPI, het Jong Agrarisch Peel Initiatief. Jonge boeren die

wilden laten zien dat boeren in de Peel wél toekomst had en te combineren was met natuurbeheer. Zij kwamen met allerlei initiatieven als afvalwaterzuivering en dergelijke. Ook het uitkopen van de bedrijven uit het middengebied van de Mariapeel en de Deurnsche Peel werd bespreekbaar. Uiteindelijk zijn we in 2000 zelfs samen gaan werken in een landinrichtingsproject. In november 2003 is het voorlopig ontwerp landinrichtingsplan annex milieueffectrapportage de inspraak ingegaan onder de veelzeggende titel: Het onverenigbare verenigd.'

Financiering

'De uitkoop van agrarische bedrijven uit het middengebied van de Mariapeel en de Deurnsche Peel, dat was lange tijd het grootste knelpunt. Daar moesten we partijen over de brug zien te krijgen. Toen dat met behulp van NUBL-geld op gang kwam, groeide de overtuiging dat er echt iets mogelijk was.

Vervolgens heeft de staatssecretaris in 1999 de boel op scherp gezet met het aanbod van extra EHS-geld. Ze zei: ik heb hier 10 miljoen gulden, die kún je extra

krijgen, maar op één voorwaarde: je hebt vijf jaar de tijd om het op vrijwillige basis te regelen. Dat heeft nog heel wat voeten in aarde gehad. De Ruimte voor Ruimte-regeling is daarbij een duidelijke stimulans geweest: hierdoor was een investeringsmaatschappij, die veel grond in het gebied bezat, bereid om daar afstand van te doen – in ruil voor ontwikkelingsmogelijkheden van een bouwlocatie elders.

Eind 2002 was de deal tussen overheden en grootgrondbezitter eigenlijk al rond. Momenteel wordt er nog onderhandeld met individuele pachters en rundveeboeren. Bijna ging het nog mis, toen bleek dat de gelden voor natuuraankoop op waren. We zijn toen gered door de provincie Noord-Brabant. Die heeft voorfinanciering van de EHS-aankopen aangeboden.

Al met al is er dus de afgelopen tien jaar nogal wat gebeurd in en om de Peelvenen. Het begin was moeilijk, maar de laatste jaren boeken we mooie resultaten. Dankzij de samenwerking van veel partijen: boeren, natuurbeschermers, gemeenten, provincies en rijksoverheid.'